

ОБЕЗБЕЂЕНОСТ И КОРИШЋЕЊЕ ПРИМАРНЕ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ ЖЕНА

Светлана Радевић¹, Снежана Радовановић², Сања Коцић³, Предраг Поповић⁴, Мирјана Милосављевић⁵,
Наташа Михаиловић⁶

PROVISION AND UTILIZATION OF PRIMARY HEALTH CARE FOR WOMEN

Svetlana Radević, Snežana Radovanović, Sanja Kocić, Predrag Popović, Mirjana Milosavljević,
Nataša Mihailović

Сажетак

Циљ рада је анализа обезбеђености и коришћења примарне здравствене заштите жена на територији Шумадијског округа. Као извор података коришћени су Извештаји о кадровској структури и опремљености и Извештаји о обољењима, стањима и повредама служби за здравствену заштиту жена, домова здравља Шумадијског округа. Урађена је анализа за период 1999–2008. година. У Шумадијском округу, здравствену заштиту у службама за здравствену заштиту жена у 2008. години пружало је 25 доктора медицине, од чега је 96% доктора медицине специјалиста гинекологије. Просечан број особа женског пола старијих од 15 година на једног лекара 1999. године износио је 4.958, а 2008. године овај број је порастао на 5.156. Учешће првих у укупном броју посета кретало се око 40% у периоду од 1999. до 2002. године, а затим beleжи пад на 53,9% у 2008. години. Просечан број посета по лекару ван саветовалишта је био најмањи 1999. године и износио је 2.798, а највећи 2008. године и то 3.732. У саветовалишту за жене остварен је најмањи обухват жена старијих од 15 година превентивним систематским прегледом у 2002. години (3,1%), а највећи 7,7% у 2008. години.

Кључне речи: Обезбеђеност и коришћење примарне здравствене заштите жена, жене, Шумадијски округ.

Summary

The aim of this paper was to analyse the provision and utilization of primary health care for women in the territory of Sumadija District. The Reports about structures of staff and equipment and Reports about diseases, conditions and injuries from health care services for women in health centers of Sumadija District were used as data sources. An analysis was made for the period 1999–2008. year. In the Sumadija District, health care services for women in 2008. year was provided by 25 physicians, of which 96% were doctors specialists of gynecology. The average number of females older than 15 years per one physician in 1999. year was 4958, and in 2008. this year the number had increased to 5156. Participation of the first, in the total number of visits, ranged around 40% in the period 1999–2002. year, and then has decreased to 53.9% in 2008. year. The average number of visits per physician outside of counseling infirmaries was the smallest in 1999. (2798), and the largest in 2008. (3732) In the counseling infirmaries for the woman, the lowest coverage of women aged over 15 by systematic preventive examination was obtained in 2002. (3.1%), and the largest (7.7%) in 2008. year.

Key words: Provision and utilization of primary health care for women, women, Sumadija District.

1 Др Светлана Радевић, Медицински факултет, Крагујевац (Medical Faculty of Kragujevac).

2 Мр сци. др Снежана Радовановић, Институт за јавно здравље, Крагујевац, Медицински факултет, Крагујевац (Institute of Public health Kragujevac, Medical Faculty of Kragujevac).

3 Проф. др Сања Коцић, Институт за јавно здравље, Крагујевац, Медицински факултет, Крагујевац (Institute of Public health Kragujevac, Medical Faculty of Kragujevac).

4 Др Предраг Поповић, Институт за јавно здравље, Крагујевац (Institute of Public health Kragujevac).

5 Мр сци. мед. др Мирјана Милосављевић, Институт за јавно здравље, Крагујевац, Медицински факултет, Крагујевац (Institute of Public health Kragujevac, Medical Faculty of Kragujevac).

6 Др Наташа Михаиловић, Институт за јавно здравље, Крагујевац (Institute of Public health Kragujevac).

УВОД

Примарна здравствена заштита подразумева заштиту првог контакта, место где пацијент среће здравственог радника. То је прва линија заштите која није ограничена на пацијента са специфичном болешћу или специфичне добне скупине. То је поље заштите где пацијенти остварују прве контакте са лекаром и имају директан приступ ка њему. То је место где се третирају свакодневни проблеми и предузимају превентивне мере (1).

У Републици Србији здравствену заштиту жена на примарном нивоу обезбеђују службе за здравствену заштиту жена при домовима здравља. Обезбеђивање примарне медицинске заштите жена не подразумева само први контакт, већ и континуирану одговорност за надзор над здравственим стањем жена, откривање обољења, идентификацију, контролу и едукацију о факторима ризика који угрожавају њихово здравље (2).

Здравље жена је од посебне важности због велике осетљивости ове популационе групе и због чињенице да жене брину о сопственом здрављу, али и о здрављу своје деце, родитеља и осталих чланова породице. Унапређивање здравља и квалитета живота жена позитивно се одражава на целокупну породицу (3).

Здравље жена укључује емоционалну, социјалну и физичку добробит и одређено је социјалним, политичким и економским контекстом у коме жена живи, као и биолошким својствима (4).

МЕТОД РАДА

Као извор података коришћени су Извештаји о кадровској структури и опремљености домова здравља Шумадијског округа. Урађена је анализа за период 1999–2008. година. За анализу су коришћени показатељи обезбеђености, оптерећености и коришћења примарне здравствене заштите жена.

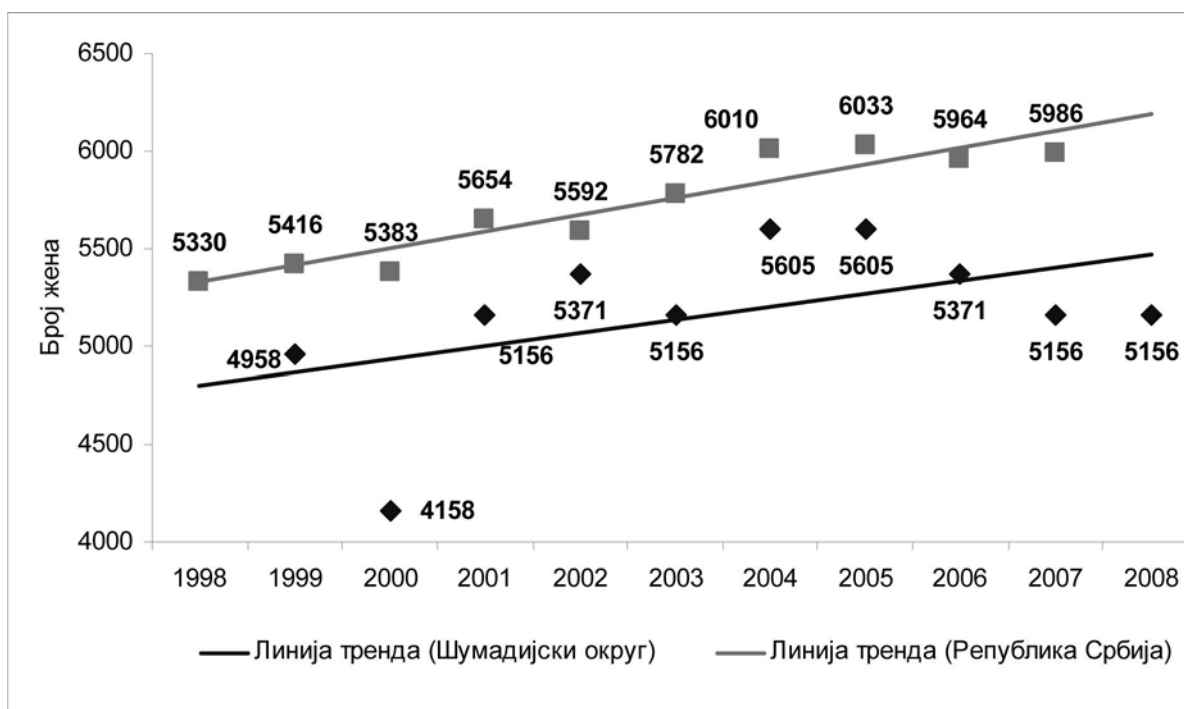
РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

У Шумадијском округу, здравствену заштиту у службама за здравствену заштиту жена у 2008. години пружало је 25 доктора медицине, од чега је 96% доктора медицине специјалиста гинекологије и 43 здравствена радника више и средње школске спреме. Однос доктора медицине и здравственог кадра више и средње стручне спреме у службама за здравствену заштиту жена у периоду од 1999. до 2008. није се битније мењао, а највећи је био 2002. када је износио 2,0 (табела 1).

Обезбеђеност лекарима у периоду 1999–2008. била је константно боља у односу на 6.500 жена на једног лекара предвиђених стандардом (5). Просечан број особа женског пола старијих од 15 година на једног лекара 1999. године износио је 4.958, а 2008. овај број је порастао на 5.156 (графикон 1).

Табела 1. Показатељи обезбеђености, оптерећености и коришћења примарне здравствене заштите жена на територији Шумадијског округа 1999–2008.

Година	Број лекара	Процент специјалиста од укупног броја лекара	Број здравствених радника са ВШС и ССС	Однос здравствених радника са ВШС и ССС и лекара	Просечан годишњи број посета по лекару
1999.	26	84,6	42	1,6	3083
2000.	31	77,4	45	1,4	3244
2001.	25	88,0	45	1,8	3690
2002.	24	91,7	48	2,0	3647
2003.	25	88,0	45	1,8	3713
2004.	23	91,3	42	1,8	4199
2005.	23	91,3	45	1,9	4016
2006.	24	91,7	45	1,9	3952
2007.	25	96,0	46	1,8	3907
2008.	25	96,0	43	1,7	4208

Графикон 1. Број жена по лекару у примарној здравственој заштити жена на територији Шумадијског округа и Републике Србије, 1998–2008.

У Републици Србији здравствену заштиту у службама за здравствену заштиту жена у 2007. год. пружало је 542 доктора медицине, од чега је 94,3% доктора медицине специјалиста гинекологије. Просечан број особа женског пола старијих од 15 година на једног лекара 2007. год. је износио 5.986 (4).

У Шумадијском округу у служби за здравствену заштиту жена у периоду од 1999. до 2008. године укупан број прегледа кретао се од 72.749, колико је износио 1999. године, до 93.305 у 2008. години. У целом посматраном периоду, учешће првих у укупном броју посета кретао се око 40%

Табела 2. Показатељи коришћења примарне здравствене заштите жена на територији Шумадијског округа, 1999–2008.

Године	Укупан број посета код лекара у ординацији	Учешће првих посета у укупним посетама код лекара у ординацији(%)	Број систематских прегледа	Обухват жена старих 15+ систематским прегледима (%)	Укупан број посета саветовалишту за планирање породице	Укупан број првих посета саветовалишту за труднице	Учешће првих посета у укупним посетама саветовалишту за труднице
1999.	72749	40,4	5489	4,2	3098	3528	16,1
2000.	91243	41,6	6925	5,4	3927	3989	16,4
2001.	85869	41,5	4244	3,3	3095	3770	15,0
2002.	81741	39,0	4060	3,1	2247	3774	15,1
2003.	86725	34,0	4808	3,7	1604	4012	15,3
2004.	90341	32,9	4985	3,9	1396	4159	17,6
2005.	81669	36,0	5085	3,9	1854	4237	17,0
2006.	87200	32,3	6558	5,1	3561	4389	15,2
2007.	88148	35,4	8160	6,3	4075	4000	7,7
2008.	93305	53,9	9899	7,7	5407	4402	15,3

у периоду од 1999. до 2002. године, бележи пад на око 32–35% до 2008. године када износи 53,9%.

Просечан број посета по лекару ван саветовалишта је у претходном десетогодишњем периоду био најмањи 1999. године и износио је 2.798. Највећи просечан број посета по лекару био је 2008. године и то 3.732.

У саветовалишту за жене остварен је најмањи обухват жена старијих од 15 година превентивним систематским прегледом у 2002. години (3,1%), а највећи 7,7% у 2008. години.

У саветовалишту за планирање породице број посета од 1999. до 2008. године варирао је од 3.098 у 1999. години до 5.407 колико је регистровано 2008. године. Највише посета било је 2008. године.

У саветовалишту за труднице, број првих посета трудница у периоду од 1999. до 2008. године кретао се од 3.528 у 1999. години до 12.120 у 2008. години. Однос првих и поновних/контролних посета био је изједначен у периоду од 1999. до 2007. године, када је износио 7,7, да би у 2008. години износио 30,6 (табела 2).

У Републици Србији у служби за здравствену заштиту жена укупан број прегледа кретао се од 1.986.528, колико је износио 1997. године, до 1.724.698 у 2007. години. У целом посматраном периоду, учешће првих у укупном броју посета кретало се око 50%. Просечан број посета по лекару ван саветовалишта је у претходном десетогодишњем периоду био најмањи 1999. године и износио је 2.621. У саветовалишту за жене остварен је у најмањи обухват жена старијих од 15 година превентивним систематским прегледом у 2002. години (3,1%), а највећи 7,7% у 2008. години. У саветовалишту за планирање породице број посета од 1997. до 2007. године је варирао. У саветовалишту за труднице број првих посета трудница у периоду од 1997. до 2007. године кретао се од 84.536 у 1997. години до 74.709 у 2007. години. Однос првих и поновних/контролних посета растао је од 1:5 у 1997. години до 1:6,5 у 2007. години (1).

У Поморавском округу у службама за здравствену заштиту жена током 2010. године радило је 23 лекара (73,9% специјалиста гинекологије) и 32 медицинска техничара, или 1,4 медицинска техничара по лекару. Број корисника по 1 лекару је 4.188, па се може рећи да је обезбеђеност лекарица изузетно добра у свим општинама (стандард 6.500 жена по лекару). Најмањи број корисника по лекару је у домовима здравља Свилајнац 2.704 и Рековац 2.719. Број посета по лекару у 2010. години се кретао од 1.891 у Рековцу до 3.887 у Туприји, просек

на нивоу округа је 3.196 посета што је знатно испод стандарда (стандард 6.000 посета). Број посета по једном кориснику се у 2010. години кретао од 0,8 у Свилајнцу до 1,7 у Јагодини, што показује да жене недовољно користе ову врсту здравствене заштите у домовима здравља, трудница је све мање из године у годину, а све више се користи приватна лекарска пракса. Број систематских прегледа износи 17.525 за цео округ, а број корисница је 96.323, из чега проистиче да је 20,9% корисница обавило систематски преглед (6).

У Хрватској у 2010. години у примарној здравственој заштити жена било је 1.534.621 жена. Од укупног броја жена које су изабрале свог гинеколога у примарној здравственој заштити њих 631.660 или 41,1% је и користило услуге. У примарној здравственој заштити жена посебно се прати заштита трудница и породиља. Број прегледа по трудници се знатно разликује од жупаније до жупаније, те се у 2010. години кретао од 5 у Вуковарско-сремској до 12 у Карловачкој жупанији. Просек на нивоу целе Хрватске је био 8,5 прегледа по трудници. При томе је потребно узети у обзир чињеницу да одређен број трудница, посебно оних с ризичном трудноћом, здравствену заштиту остварује у специјалистичко-консултативној и болничкој здравственој заштити. Током 2010. године утврђено је укупно 57.975 патолошких стања у трудноћи, што је пораст већи од 2 пута у односу на 2009. годину (26.404). Према извештајима ординација примарне здравствене заштите жена, у 2010. години (уговорне и неугворне) било је за 0,4% мање посета у сврху планирања обитељи и/или прописивања једног од контрацепцијских средстава у односу на претходну годину. Најчешће су прописивани орални контрацептиви (75,5%) и интраутерини улошци (12,9%). У 2010. години обављено је 486.581 превентивних прегледа у примарној здравственој заштити жена (стопа 473,3/1.000 жена фертилне доби), што је пораст у односу на претходне године. У паду је број обављених превентивних прегледа дојки (стопа 71,1/1.000; 2009:108,2/1.000), што је вероватно последица спровођења националног превентивног програма за рак дојке. У паду је и број начињених ПАПА тестова (стопа од 397,4/1.000; 2009: 414,1/1.000 жена фертилне доби). Од укупног броја прегледа дојки у 2010. забележено је 5,4% оних с патолошким налазом, што је смањење у односу на претходну годину (6,0%). Од укупног броја узетих ПАПА тестова, 8% било је патолошких, што је такође ниже у односу на претходну годину (9,2%) (7).

ЗАКЉУЧАК

У Шумадијском округу, у периоду 1998–2008. година, здравствену заштиту у службама за здравствену заштиту жена пружало је више од 90% доктора медицине специјалиста гинекологије. Просечан број особа женског пола старијих од 15 година на једног лекара је растао у посматраном периоду, а укупан број прегледа показује тенденцију пораста. У целом посматраном периоду, учешће првих у укупном броју посета кретало се

око 40%. Просечан број посета по лекару ван саветовалишта је у посматраном периоду био најмањи 1999. године, што може бити објашњено НАТО бомбардовањем које је утицало на слабије коришћење здравствене службе и на квалитет извештавања. У саветовалишту за жене растао је обухват жена старијих од 15 година превентивним систематским прегледом, док је у саветовалишту за планирање породице број посета варирао. У саветовалишту за труднице забележен је константан пораст броја првих посета.

Литература

1. Hogarth J. Glossary of Health Care Terminology. Public Health in Europe 4. Copenhagen: WHO, Regional Office for Europe; 1978.
2. Цуцић В, Симић С, Бјеговић В, Живковић М, Стефановић Д, Вуковић Д, Социјална медицина. Савремена администрација, Београд, 2000.
3. УНИЦЕФ. Истраживање вишеструких показатеља стања деце и жена Србије. Београд, 2005.
4. Здравље становника Србије – аналитичка студија 1997–2007. Институт за јавно здравље Србије, Београд, 2008.
5. Правилник о ближим условима за обављање здравствене делатности у здравственим установама и другим облицима здравствене службе. Службени гласник Републике Србије 43/2006.
6. Анализа здравственог стања становништва Поморског округа за 2009. год. Доступно на УРЛ: <http://www.zzjzcuprija.com/godisnja-analiza/>
7. Хрватски здравствено-статистички љетопис за 2010. годину. Доступно на УРЛ: http://www.hzjz.hr/publikacije/hzs_ljetopis/uvod.htm

Контакт: Мр сци. др Снежана Радовановић, Николе Пашића 1, 34000 Крагујевац, тел: 034/504-532; моб: 064/15-09-414, факс: 034/331-344, e-mail: jovanarad@yahoo.com.